

ENERGIJA, RAD I SNAGA

Neven Baničević

šk. 2025/2026

Što ćemo učiti

- **Mehanička energija**
- **Električna energija**
- **Toplinski učinci električne energije**
- **Proračun vodova**

MEHANIČKA ENERGIJA

POJAM SILE

- Do pokretanja, zaustavljanja ili promjene brzine tijela može doći samo djelovanjem neke sile.
- **Sila je uzrok svakoj promjeni stanja tijela.**
- Ako na tijelo djeluje stalna sila, ono će se gibati sve brže, tj. dobijati će ubrzanje.
- Jedinica za mjerenje sile je **njutn (1 N)**
- **Jedan njutn je sila koja masi od jednog kilograma daje ubrzanje od jednog metra u sekundi.**

MEHANIČKI RAD

Ako hoćemo:

- dignuti neki teret,
  - pokrenuti ili zaustaviti neko tijelo,
  - ili općenito savladati neki otpor,
-
- trebamo izvršiti neki **rad**,
  - odnosno utrošiti neku **energiju**.
-
- **Mehanički rad je svladavanje otpora duž nekog puta. Jednak je produktu upotrebijene sile i puta.**
  - Jedinica za mjerenje rada je **džul (1 J)**
  - **Jedan džul je rad koji izvrši sila od jednog njutna na putu od jednog metra.**

MEHANIČKA ENERGIJA

- **Energija je sposobnost nekog tijela da izvrši neki rad.**
- Tijelo može imati:
  - **POTENCIJALNU ENERGIJU**
    - uslijed svog višeg položaja ili posebnog stanja
  - **KINETIČKU ENERGIJU**
    - uslijed svoje brzine
- Kako možemo povećati energiju tijela?
  - Tako da utrošimo neki rad.
- Ako utrošimo rad što se događa sa našom potencijalnom energijom?
  - Ona se smanjuje.
- **Vidimo da rad i energija mogu prelaziti iz jednoga u drugo pa koristimo istu mjernu jedinicu (džul)**

ZAKON O ODRŽANJU ENERGIJE

- Potencijalna energija može prelaziti u kinetičku, a kinetička u potencijalnu.
- Postoje li i neki drugi oblici energije?
- Svaka energija se nekim radom može pretvoriti u neki drugi oblik energije.
- Pri tome uvijek vrijedi jedan od osnovnih zakona fizike:
  - **Energija se ne može uništiti niti ni iz čega stvoriti, energija može samo prelaziti iz jednog oblika u drugi.**

MEHANIČKA SNAGA

- Jednaki rad može sila izvršiti u kraćem ili duljem vremenu.
- O čemu to ovisi?
- **Snaga je rad izvršen u jedinici vremena.**
  - Jedinica za mjerenje snage je vat (1 W)
  - **Jedan vat je snaga koja u jednoj sekundi izvrši rad od jednog džula.**
  - Tisuću puta veća jedinica je kilovat (1 kW)
  - U tehnici se koristi kao jedinica za snagu **konjska snaga (KS)**
  - $1 \text{ KS} = 0,736 \text{ kW}$ odnosno $1 \text{ kW} = 1,36 \text{ KS}$

KORISNOST (STUPANJ UČINKA)

- Znamo da se energija ne može uništiti nego samo prebaciti iz jednog oblika u drugi.
- Koristimo raznorazne strojeve i uređaje koji prebacuju energiju iz jednog oblika u drugi.
- Dali se uvijek sva uložena energija pretvori u onaj oblik koji želimo?
- Koliko pojedini stroj ili uređaj iskorištava primljenu energiju, pokazuje nam njegova **korisnost**.

KORISNOST (STUPANJ UČINKA)

- Korisnost nekog stroja je omjer između snage koju taj stroj daje (korisna snaga) i snage koju prima (uložena snaga):

$$\eta = \frac{P_d}{P}$$

gdje je η . . . korisnost
 P_d . . . snaga koju stroj daje
 P . . . snaga koju stroj prima

- Korisnost se može prikazati i kao omjer energije koju stroj daje i energije koju stroj prima:

$$\eta = \frac{W_d}{W}$$

- Korisnost je uvijek manja od 1 jer nema idealnih strojeva, tj. nema strojeva koji bi radili bez “gubitaka” energije.

ZADACI

1. Kolika je korisna snaga elektromotora korisnosti 0,85 ako prima ukupnu snagu od 10 kW.
2. Koliku korisnu snagu daje elektromotor koji prima ukupnu snagu od 12,6 KS, a radi sa korisnošću 0,9. Prikaži rezultat u kW.
3. Kolika je korisnost elektromotora ako je omjer ukupne i korisne snage 80:76?
4. Koliku snagu dobija elektromotor ako daje snagu od 5,4 kW, a ima korisnost 80%?
5. Elektromotor radi sa korisnošću 0,84. Koliku daje konjskih snaga ako troši 5 kW?
6. Da bi izvršio rad od 10 W, stroj utroši energiju od 12 J. Kolika je njegova korisnost?

ELEKTRIČNA ENERGIJA

ELEKTRIČNA ENERGIJA

- Električna energija daje električnoj struji sposobnost da može vršiti neki rad.
- Gdje nastaje električna energija?

ELEKTRIČNA ENERGIJA

- Kao i svaka druga energija, i električna može prelaziti u druge oblike.
- Gdje se taj prijelaz događa?
  - U električnim trošilima.

- Budući da je energija jedinstvena, sve se vrste energija označuju istim simbolom (W - vat) i mjere istom jedinicom (džul - J)

ELEKTRIČNI RAD

- Treba razlikovati energiju od rada.
  - Energija je sposobnost vršenja nekog rada
  - Rad je posljedica koja je omogućena tom sposobnošću
- **Vrijednost rada koji električna struja izvrši u nekom trošilu ovisna je o količini elektriciteta koji je prošao kroz to trošilo i o naponu koji je za to bio potreban.**
- Količina elektriciteta jednaka je umnošku jakosti struje i vremena ($Q = I \cdot t$), veličinu rada dobijemo po formuli:

$$A = U \cdot I \cdot t$$

gdje je

- A . . . električni rad (J)
- U . . . električni napon (V)
- I . . . jakost struje (A)
- t . . . vrijeme (s)

ELEKTRIČNA SNAGA

- Električna snaga je električni rad izvršen u jedinici vremena.
- Prema tome, električnu snagu možemo izračunati tako da električni rad izvršen u nekom vremenu podijelimo s tim vremenom:

$$P = \frac{A}{t} = \frac{I \cdot U \cdot t}{t} = I \cdot U$$

$$P = I \cdot U$$

gdje je P . . . električna snaga (W)
 I . . . jakost struje (A)
 U . . . električni napon (V)

ELEKTRIČNA SNAGA

- Iz formule slijedi da će veći napon i veća struja rezultirati većom snagom.
- Električna snaga određuje svojstvo struje ali i svojstvo potrošača.
- Možemo li bilo koje trošilo opteretiti sa bilo kojom električnom snagom?
- Na električnim trošilima, uz ostale podatke, navedena je i **nominalna snaga**.
- Nominalna snaga nekog potrošača ovisi o najvećoj jakosti struje i o najvećem naponu koji to trošilo može podnijeti da ne bude oštećeno.

ELEKTRIČNA SNAGA

- Električna snaga se može izračunati i na druge načine.
- Primjer:
  - Električna žarulja ima nominalnu snagu 40W i nominalni napon 220V. Kolika je snaga žarulje ako iz mreže dobiva samo 200V?

$$P = I \cdot U$$

$$P = \frac{U^2}{R}$$

$$P = I^2 \cdot R$$

- **BITNO:** Sve ove formule za električnu snagu vrijede samo za istosmjernu struju!

JEDINICA ZA MJERENJE ELEKTRIČNE SNAGE

- Jedinica za mjerenje električne energije je vat (1 W)
- Iz osnovne formule za električnu snagu ($P = I * U$) izlazi da
  - **Trošilo ima snagu od jednog vata ako kroz njega teče struja jakosti jednog ampera pri naponu od jednog volta**
- U praksi se često upotrebljava veća jedinica za snagu – kilovat, $1 \text{ kW} = 1000 \text{ W} = 1,36 \text{ KS}$
- **PRIMJER:** Generator istosmjerne struje za 220V može se opteretiti strujom od 500A. Koliku električnu snagu daje taj generator?

JEDINICA ZA MJERENJE ELEKTRIČNOG RADA

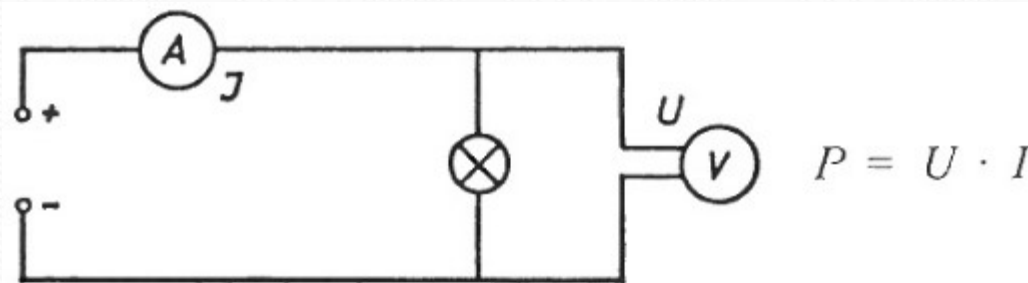
- Jedinica za mjerenje električnog rada je džul (1 J)
- **Jedan džul je rad koji izvrši struja snage jednog vata u jednoj sekundi**
- U elektrotehnici džul nazivamo **vat-sekunda (1 Ws)**
- U praksi koristimo veće jedinice, najčešće **kilovat-sat (1 kWh)**

$$1 \text{ kWh} = 3\,600\,000 \text{ Ws} = 3\,600\,000 \text{ J}$$

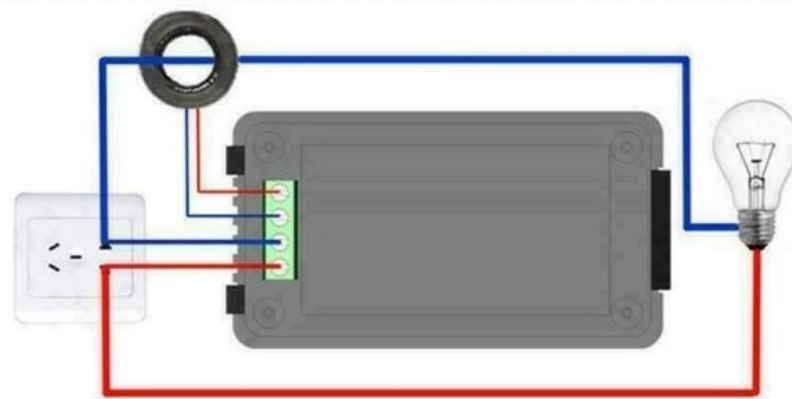
- **PRIMJER:** Koliki se električni rad utroši za vrijeme od 2 sata u ploči štednjaka ako je njezina snaga 500W?

MJERENJE ELEKTRIČNE SNAGE

- Snagu možemo mjeriti na dva načina:
  - Indirektno tako da izmjerimo jakost struje i napon.

- Možemo izravno mjeriti **vatmetrom**

MJERENJE ELEKTRIČNOG RADA

- Električni rad ili električnu energiju mjerimo pomoću električnih brojila.
  - Električna struja izaziva okretanje okrugle aluminijske pločice koja je pomoću mehanizma spojena na brojčanik
  - Što je veća snaga struje, okretanje će biti brže.
  - Ukupna promjena vrijednosti na brojčaniku ovisi o snazi struje i o vremenu, tj. **električnom radu**

MJERENJE ELEKTRIČNOG RADA

- Možemo li električno brojilo koristiti za mjerenje snage nekog trošila?
- Kolika je snaga priključenog trošila ako se ploča brojila okrene za 5 minuta 65 puta? Na tablici brojila je podatak 1500 okr/kWh.
  - Ako se u 5 minuta okrenula 65 puta, onda će se u jedan sat okrenuti 12 puta više:
    - $n = 12 * 65 = 780 \text{ okr/h}$
  - Kad bi snaga trošila bila 1 kW, ploča bi prema podatku izvršila $N = 1500 \text{ okr/h}$
  - Budući da naše trošilo izaziva samo 780 okr/h, njegova snaga je manja od 1 kW, tj:
    - $P = n/N = 780/1500 = 0,52 \text{ kW} = 520\text{W}$

ZADACI

1. Kad u stanu uključimo samo električnu peć, okrugla ploča električnog brojila okrene se za 2 minute 30 puta. Kolika je snaga te peći ako na tablici električnog brojila piše 750 okr/kWh?
2. Na tablici električnog brojila piše 1000 okr/kWh (ili 1000 v/kWh). Kolika je snaga električne žarulje koja uključena 10 minuta uzrokuje 16 okreta ploče na tom brojilu?
3. Koliki je električni otpor žarulje od 100 W i kolika je jakost struje koja kroz nju prolazi pri naponu od 220 V?
4. Elektromotor istosmjerne struje treba pri 220 V dati snagu od 35 KS. Kolika je jakost struje ako je njegova korisnost $\eta = 0,8$?
5. Električno brojilo ima u tablici označeno 750 okr/kWh. Kolika je snaga priključenog trošila ako se aluminijska ploča brojila okrene 24 puta za 3 minute?
6. Džepna baterija stoji 180 d, a može davati struju jakosti 0,5 A uz prosječni napon od 4 V kroz 5 sati. Koliko stoji 1 kWh električne energije iz džepne baterije?
7. Trošilo otpora 45Ω priključeno je na napon od 220 V. Kolika je snaga trošila pri tom naponu, a kolika je snaga kad dođe do pada napona za 10%?

ZADACI

8. Kolika je prosječna jakost struje kroz trošilo koje je priključeno 33 minute na napon od 220 V ako brojilo kroz to vrijeme pokaže potrošak od 0,8 kWh električne energije?
9. Koliko jaku struju uzima iz mreže žarulja od 60 W pri naponu od 220 V?
10. Kolika je korisnost elektromotora koji pri 220 V uzima struju od 10 A, a daje snagu od 2,4 KS?
11. Kroz otpor od $1,2 \Omega$ teče 20 minuta struja jakosti 6 A. Koliko je električne energije kroz to vrijeme potrošeno?
12. Grijaća spirala kuhala ima otpor od 40Ω . Koliko jaku struju uzima kuhalo ako ga priključimo na napon od 110 V? Kolika je njegova snaga?
13. Koliko dugo treba svijetliti žarulja od 40 W da bi potrošila 1 kWh električne energije?
14. Koliki je napon na koji je priključeno trošilo čiji je otpor 15Ω , a ima snagu 1,2 kW?
15. Koliko metara žice od kromnikla ($\rho = 1,1 \Omega \text{mm}^2/\text{m}$) presjeka $0,1256 \text{ mm}^2$, treba uzeti za grijaću spiralu električnog grijala da bi ono pri naponu od 220 V imalo snagu od 400 W? (Temperatura užarene spirale je oko 1000°C .)
16. Žarulje od 100 W i 200 W spojene su serijski na napon od 220 V. Kolika je jakost struje i koliki su padovi napona na tim žaruljama?